

DE KANSELIERBONUS IN DE VLAAMSE PERS

Een onderzoek naar regering en oppositie in drie Vlaamse kranten (1991-2000)

Knut De Swert en Stefaan Walgrave

1. INLEIDING

Een van de meest primaire vragen die politieke-communicatiewetenschappers zich stellen is, welke politieke partijen en politici er in het nieuws komen en welke niet. In België en Nederland is er daarover de laatste tijd nogal wat onderzoek verschenen (Schoenbach et al., 2001; De Ridder et al., 2001; Cuyt & De Swert, 2000; De Swert, 2002; Leenknecht, 2001). Naargelang politieke partijen en politici minder rechtstreeks face-to-face contact hebben met hun kiezers, wordt de gemedieerde communicatie via de massamedia almaar belangrijker (Müller, 2000: 15; Manin, 1997: 228; McCombs & Shaw, 1972; Norris, 2002). Als partijen en politici het nieuws niet halen, bestaan ze simpelweg niet voor het publiek. Als over hun daden en uitspraken niet bericht wordt op TV, radio en in de kranten dan zullen hun kiezers nooit weten wat ze gedaan of gezegd hebben en hadden ze dus evengoed niets kunnen doen of zeggen. *Exposure* of media-aandacht wordt door politieke partijen en politici beschouwd als een kwestie van leven en dood.

Bij het overschouwen van de commentaren van Vlaamse politici en partijen over hun media-*exposure*, is het opvallend dat je de regeringspartijen nauwelijks hun ongenoegen over media-aandacht hoort ventileren. Het zijn steevast de oppositiepartijen en oppositiepolitici die zich misdeeld voelen. CD&V-voorzitter Stefaan Declerck (in de oppositie sinds de regering Verhofstadt I in juli 1999): "*We staan telkens klaar met onze standpunten, maar we bereiken er weinig de media mee. We verdienen meer aandacht, want we hebben meer in huis dan de media overbrengen.*" (*De Standaard*, 12/02/2000). De mediatieke paars-groene regeringspartijen krijgen volgens de CD&V overdadig veel aandacht, ze zouden dan

ook vooral met communicatie en minder met beleid bezig zijn. Niet alleen de CD&V, ook de nieuwe Vlaams-nationalistische partij NV-A voelt zich geregeld mediatiek gediscrimineerd. En het nieuwe, links-liberale Spirit beschouwde de medianegatie op een bepaald moment zelfs als oorzaak van het niet doorbreken van de partij (in de peilingen). Het Vlaams Blok maakt er zelfs een sport van om minutieus bij te houden hoeveel en hoe de partij in het TV-nieuws is gekomen, om daarmee het hevige, zelfs juridische protest tegen het mediatieke cordon sanitaire kracht bij te zetten (zie: Dewinter, Dillen & Van Overmeire, 2001). Het Vlaams Blok contesteerde ook het afschaffen van de politiek derden op de VRT-televisie. Die partij-uitzendingen waren volgens het Vlaams Blok de enige manier om de zo goed als afwezige berichtgeving over de partij in de reguliere nieuwsuitzendingen op TV een beetje te corrigeren (1).

In de onderzoeksliteratuur, die zich in hoge mate toespitst op de coverage van verkiezingscampagnes, wordt er inderdaad van uitgegaan dat de media-aandacht voor politieke partijen en politici te maken heeft met de plaats die de actoren innemen in het politieke spel (Schneider et al., 1999; Schoenbach & Semetko, 1996; De Ridder et al., 2001). Om het kort te zeggen: de media tenderen naar het ruimschoots berichten over de woorden en daden van de regering en naar het in de mediatieke schaduw zetten van de oppositie. Als die bonus betrekking heeft op de mediatieke meeraandacht voor de regeringsleider, dan kunnen we spreken we van een 'kanselierbonus'. Met deze oorspronkelijk Duitse term (*Kanzlerbonus*) wordt vooral gedoeld op de stemmenwinst, of meer algemeen het politieke voordeel, dat het Duitse kanselierschap met zich meebrengt (Kaupat, 2002; Rüdiger, 2001:4; Schulz, 1996; Müller, 2000: 41). Tegenwoordig wordt het begrip kanseliersbonus ook soms gebruikt om het surplus aan media-aandacht voor de eerste minister aan te geven (De Ridder et al., 2001: 14). Het is in die betekenis dat we het hier zullen gebruiken. Waarom zou de eerste minister (en zijn regering) meer aandacht krijgen dan andere politieke actoren?

2. DE REGERING EN DE NIEUWSMEDIA: VEEL NIEUWSWAARDE EN EEN STERKE BRON

De bestaansreden van de kanselier- en regeringsbonus moet gezocht worden in de literatuur over de zogenaamde nieuwswaarden. Nieuwsmedia en journalisten hanteren bepaalde impliciete criteria of standaarden om nieuws te beoordelen en te selecteren, om het al dan niet door de *gates* van hun medium te laten passeren. Die criteria zijn niet subjectief, maar worden gedeeld en overgeleverd tussen en onder journalisten waardoor het volledige journalistenheir min of meer dezelfde feiten nieuwswaardig vindt (natuurlijk afhankelijk van het medium waarvoor ze werken). In de communicatiewetenschappen is er een hele literatuur over die nieuwswaarden. Nogal wat onderzoekers hebben zich toegelegd op het aanleggen van lijsten met criteria waarmee journalisten elke dag weer de massa's feiten die hen ter ore komen, uitziften tot ze in hun medium passen (White, 1950; Galtung & Ruge, 1965).

Specifiek voor politici, onderscheiden Schoenbach en collega's (2001: 519-520) drie soorten nieuwsselectiecriteria: (1) de persoonlijke karakteristieken van politici (uiterlijk, charisma, het kunnen volgen van de *media logic*...) (zie ook: Altheide & Snow, 1979); (2) de politieke oriëntatie van politici (bepaalde politici van bepaalde stromingen krijgen meer aandacht in historisch bevriende of ideologisch verwante media); en (3) de relevantie van politici (sommige, meestal positionele, factoren maken bepaalde mensen meer interessant dan anderen). Persoon, ideologie en positie bepalen dus de media-aandacht voor politici. In min of meerdere mate spelen al die nieuwscriteria de regering in de hand, maar de hoofdrede voor het vermeende regeringsoverwicht in de media is evident: de relevantie van de woorden en daden van regeringsleden is groter. De gevolgen van het doen en laten van de regering zijn door de band genomen ingrijpender dan die van de oppositie en het aantal potentieel betrokken personen is hoger. Als de regering zegt de belastingen te verlagen, zou het wel eens kunnen dat iedereen dat aan de lijve zal ondervinden, als een oppositielid dezelfde boodschap uitdraagt is de kans op een voelbaar gevolg veel kleiner. Kortom: de regering is simpelweg relevanter want ze *doet* iets, terwijl de oppositiepartijen alleen maar discours ten beste (kunnen) geven (Clarke & Evans, 1983).

De belangrijkste reden voor het regeringsoverwicht is dus structureel, maar ook meer maakbare persoonlijke karakteristieken spelen een rol en kunnen misschien de grootte van, bijvoorbeeld, de kanseliersbonus op een bepaald moment mee helpen verklaren. De kanselierbonus van een charismatische premier die als geen ander de *media logic* beheerst en bespeelt (of er de mensen voor in dienst heeft om het voor hem te doen) is waarschijnlijk een stuk hoger dan die van een botte of onbeholpen technocraat. Ook een ander communicatiebeleid, waarbij de communicatie meer op de leest van de media geschoeid wordt, zou individuele ministers en ook het geheel van de regering een hogere mediabonus kunnen opleveren. Bovendien is de personenbekendheid van de leden van de regering doorgaans heel wat hoger dan die van de oppositieleiden.

Schoenbach et al. menen dat ook de politieke oriëntatie van de media verklarend zou kunnen zijn: media geven meer aandacht aan ideologisch bevriende partijen en politici. In een de-ideologiserend en ontzuilend medialandschap als het Vlaamse (Van Gompel & Biltreyst, 1997), is die factor de laatste jaren waarschijnlijk veel minder belangrijk geworden. Cuyt & De Swert (2000) vonden in 1999 in *De Morgen*, *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws* nog wel kleine sporen van meeraandacht en normatieve voorkeuren voor voorheen bevriende partijen, maar de verschillen waren zeer klein, zelfs in verkiezingstijd.

Niet alleen de theorie van de nieuwswaarden doet ons een nieuwsoverwicht van de regering verwachten. Ook het feit dat de regering een bijzonder sterke nieuwsbron is, ondersteunt de bonushypothese. Sterke bronnen zijn bronnen die beter toegang krijgen tot de media dan andere en die daardoor hun verhaal makkelijker (ongeschonden) kunnen slijten (Shoemaker, 1991). De regering is een sterke bron omdat ze het nieuws *zelf maakt*. Nieuwsmedia zijn daarvan afhankelijk, ze raken niet aan hun verhaal zonder die bron. De regering heeft ook het monopolie op het officiële verhaal, net zoals de brandweer na een brand steevast haar officiële versie van de feiten mag geven, eventueel naast het verhaal van de ooggetuigen. Vervolgens is de regering ook een bijzonder geloofwaardige bron, wier uitspraken over

feitelijkheden zondermeer als waar mogen beschouwd worden. Tenslotte beheerst de regering de timing van heel wat politieke gebeurtenissen - de premier richt zich alleen tot het parlement als zijn interventie nog net de journaals kan halen - en is ze goed in staat om haar communicatie op maat van het medium te snijden.

3. MEERDERHEIDSPARTIJBONUS, REGERINGSBONUS EN KANSELIERSBONUS

Door haar nieuwswaarde en haar positie als sterke bron mag je verwachten dat de regering meer media-aandacht krijgt dan de oppositie. In heel wat buitenlands onderzoek is een gelijkaardige hypothese getoetst, in verschillende periodes, aan de hand van verschillende media en met verschillende soorten metingen. De resultaten variëren sterk en geven geen eenduidig beeld. In de VS zou de zittende regering, alvast tijdens de verkiezingscampagne, niet meer nieuwsaandacht krijgen dan de *challengers* (McQuail, 1992: 184; Domke et al., 1997). Voor Nederland en Duitsland wordt over gelijkaardig TV-nieuwsonderzoek, gerapporteerd door Schoenbach c.s. (2001) in de verkiezingsperiodes van 1994 en 1998. Ze constateren wel een kanseliersbonus. Het media-aandeel van de zittende regeringsleiders tijdens de campagne is indrukwekkend. In Nederland sleepte de premier 29,4% van *alle* media-aandacht uit de brand in 1994 en in 1998 zelfs 40,4%. In Duitsland lagen de cijfers met 45,7% en 47,3% zo mogelijk nog hoger (2). Ook Van Praag & Brants (2000: 73 en 106) legden de Nederlandse kiescampagne van 1998 onder de loep, met drie weken TV-nieuws en drie weken krantennieuws. Zowel in de kranten als op TV haalden de meerderheidspartijen in Nederland in 1998 ongeveer 80% van de aandacht binnen. Ook in Groot-Brittannië stelde Miller (1991: 77) ter gelegenheid van de verkiezingen van 1987 een serieus verschil vast tussen de partijen: *"The parties did not receive equal treatment... The conservative government got two bites of the television cherry: once as a party, once as a government"*. In Italië wordt de media-aandacht voor oppositie en regering met argusogen gevolgd, op zoek naar de mediabonussen die premier Silvio Berlusconi puurt uit zijn dubbele positie als de politieke chef van de RAI en als eigenaar van de commerciële Rete-kanalen (Mediaset). Het laatste onderzoek uit 2001 gaf aan dat de regering op de RAI dubbel zoveel aandacht genoot dan de oppositie en op de commerciële zenders zelfs meer dan 4 keer zoveel (*De Standaard*, 18/02/2002) (3). Hoewel de Vlaamse oppositiepartijen de media van discriminatie beschuldigen, is er bij ons nauwelijks onderzoek over de media-aandacht voor regering en oppositie voorhanden. Ons is alleen het onderzoek van Leenknecht (2001) bekend. Hij onderzocht in zijn eindverhandeling het TV-nieuws op VRT en VTM in twee korte periodes voor en na de verkiezingen van juni 1999. Regeringsleden worden meer bij naam genoemd, worden meer geparafraseerd en geciteerd, krijgen meer *quotes* en komen meer in beeld, besluit Leenknecht. De beschikbare onderzoeksresultaten in binnen- en buitenland zijn dus niet eenduidig en besluiten soms tot grote en dan weer tot onbestaande mediabonussen voor de

zittende regering. Afgezien van de effectieve verschillen tussen de landen onderling, hebben die verschillen waarschijnlijk voor een stuk te maken met het feit dat deze onderzoeken bijna telkens iets anders 'gemeten' hebben. Je zou kunnen zeggen dat drie verschillende soorten mediabonussen door elkaar gehaald worden: (1) een meerderheidspartijbonus (meeraandacht voor meerderheidspartijen tegenover oppositiepartijen); (2) een regeringsbonus (meeraandacht voor ministers tegenover andere politici); en (3) een kanseliersbonus (meeraandacht voor de eerste minister tegenover de andere ministers). Analytisch gaat het om drie verschillende soorten mediabonussen, die van elkaar gescheiden moeten worden. Ze kunnen cumulatief werken en elkaar versterken, maar het omgekeerde is evenzeer mogelijk: partijen, ministers en premiers kunnen elkaars media-aandeel beperken, de ene bonus kan ten koste gaan van de andere. Het is dus ook belangrijk om dit onderscheid consequent aan te houden in de analyse. Het empirische gedeelte van deze bijdrage wordt dan ook op deze driedeling gebouwd, de drie hypothesen die we willen toetsen.

Naast het verhaspelen van de verschillende mogelijke soorten bonussen, is een tweede probleem van bijna al het beschikbare onderzoek, de doorgaans zeer korte duur van de onderzoeksperiodes en vooral de situering van de onderzoeksperiode net voor en/of na verkiezingen. Het zou best wel eens kunnen dat de media hun berichtgeving wat bijsturen in het licht van de verkiezingen en hun aandacht meer, of minder, gaan spreiden over regering en oppositie dan in normale tijden. Verkiezingstijden zijn uitzonderlijk. Alle partijen doen hun uiterste best om het nieuws te halen en de eigenlijk politieke actualiteit die rond de regering-oppositietegenstelling is opgebouwd, ligt stil. In sommige landen zoals Groot-Brittannië is er in de periode voor de verkiezingen zelfs een soort van formeel *stopwatch balance* systeem in werking, waarbij elke partij een billijk deel van de nieuwskoek krijgt (Norris et al., 1999). Je zou ook het omgekeerde kunnen vooropstellen: voorheen ideologisch-geïnspireerde media keren ten tijde van verkiezingen terug naar de vertrouwde schaapsstal en steunen 'hun' partij meer dan in normale politieke tijden (Cuyt & De Swert, 2000). Het loont zeker de moeite om op basis van longitudinale gegevens, die zich ook buiten verkiezingstijden uitstrekken, en met een scherper analytisch onderscheid tussen de verschillende soorten mediabonussen, de zoektocht naar een kanselierbonus en andere meerderheidsbonussen in Vlaanderen aan te vatten. Is er sprake van een meerderheidspartijbonus, een regeringsbonus en een kanseliersbonus in Vlaanderen? En is die groter of kleiner dan in de ons omringende landen? Vooraleer we die vragen aanpakken, stellen we eerst het databestand en de methodologie voor die we zullen aanwenden.

4. HET DATABESTAND: DRIE KRANTEN EN TIEN JAAR

Het longitudinale databestand waarmee we het nieuwsoverzicht van de regering in Vlaanderen willen onderzoeken, bestaat uit alle artikels die verschenen op de voorpagina van drie Vlaamse kranten, verdeeld over de drie traditionele politieke stromingen: *De Morgen*, *Het Laatste Nieuws* en *De Standaard*. Met uitzondering van

gen: *De Morgen*, *Het Laatste Nieuws* en *De Standaard*. Met uitzondering van de dinsdag- en de donderdagkranten, werden alle voorpagina's van die kranten verschenen tussen 1 januari 1991 en 31 december 2000 in het bestand opgenomen. Het gaat in totaal om 5365 kranten (en voorpagina's), waarvan we in totaal 34.492 artikels hebben gecodeerd. In die artikels troffen we 35.517 naamsvermeldingen van politici aan. Per politicus werd telkens, naast het aantal expliciete naamsvermeldingen binnen het artikel, ook gecodeerd of het standpunt van de betrokken politicus al dan niet aan bod kwam in het artikel: werd er geciteerd uit een interview, een persconferentie of een persbericht? Naast de politici werd ook de naamsvermelding van de politieke partijen gecodeerd. In totaal werden de Belgische politieke partijen 6.700 maal bij naam genoemd in de gecodeerde artikels. Ook hier werd nagegaan of het partijstandpunt over deze of gene kwestie aan bod kwam. Omdat het teveel tijd zou vergen, werd voor de partijen *niet* het aantal keren gecodeerd dat de partij binnen een artikel aan bod kwam.

De grote reikwijdte van het bestand heeft het voordeel dat het allerlei chronologische analyses toelaat, in dit geval vooral vergelijkingen tussen de vier regeringen die ons land in de periode 1991-2000 rijk geweest is: Martens VIII, Dehaene I, Dehaene II en Verhofstadt I. Toch zijn er een aantal beperkingen, we hebben een aantal keuzen gemaakt die wat meer argumentatie vergen. Vooreerst is er de keuze voor kranten. Het is evident dat *TV-exposure* voor politici en partijen minstens even belangrijk is dan het aan bod komen in kranten. In het kader van dezelfde data-inzameling werd ook de inhoud van het TV-nieuws op een gelijkaardige manier gecodeerd, maar die data zijn op dit moment nog niet beschikbaar. Bovendien is het geen uitgemaakte zaak of de televisie meer politieke impact heeft dan de kranten, dus ook vermeldingen in kranten zijn zeker politiek relevant (McQuail, 1993: 330). Om een voldoende longitudinaal bestand te kunnen aanmaken, drong een verregaande beperking van het aantal te coderen artikels zich op. We opteerden voor het coderen van de voorpagina's en het niet-coderen van de dinsdag- en de donderdagkranten. Voor een uitgebreide argumentatie voor deze onderzoekskeuzen verwijzen we naar de technische appendix. Hier willen we alleen stellen dat de keuze voor de voorpagina evident is omdat dat het visitekaartje van de krant is en dat het uitsluiten van de dinsdag- en donderdagkranten gebaseerd is op de agenda-setting logica waarvoor deze data oorspronkelijk werden ingezameld. Voor de mediabonus-kwestie die in deze bijdrage voorligt, is het systematisch uitsluiten van deze dagen misschien een wat minder gelukkige keuze.

Vooraleer we de drie mogelijke mediabonussen een voor een empirisch onder de loep nemen, moeten een aantal elementen verder uitgeklaard worden. Ten eerste is er het probleem van de formatieperiodes. In de periode 1991-2000 werden drie federale regeringen gevormd, wat in totaal meer dan 160 dagen formatietijd in beslag nam. Het is onmogelijk om in formatietijden te spreken van regering en oppositie. De zittende regering regeert niet echt meer en de zich vormende regering zit nog niet in het zadel. Daarom hebben we de formatieperiodes simpelweg uit het bestand weggeknipt. Concreet gaat het om de periode van 25 november 1991 tot 6 maart 1992 (formatie Dehaene I), de periode vanaf 22 mei 1995 tot 23 juni 1995 (formatie Dehaene II) en de periode van 14 juni 1999 tot 11 juli 1999 (formatie Verhofstadt I). Er blijven nog meer dan genoeg data over: 33.773 vermeldingen van politici en 6.064

blijven nog meer dan genoeg data over: 33.773 vermeldingen van politici en 6.064 partijvermeldingen.

Ten tweede eist het analytische onderscheid tussen de drie mogelijke mediabonussen dat de analyse zich vooral toespitst op de vermelding van individuele politici. Als we de regeringsbonus en de kanseliersbonus van de meerderheidspartijbonus willen scheiden, dan kunnen we niet werken met partijvermeldingen, die soms niet toelaten het onderscheid tussen partijpositie (meerderheid en oppositie) en institutionele functie (regering of parlement) te maken. Het is beter te focussen op de vermeldingen van individuele politici, waarbij hun partij en functie (vb. minister, parlementslid, partijvoorzitter) de te analyseren variabelen zijn.

Ten derde vergemakkelijkt de complexe en meerlagige Belgische federale realiteit het onderzoeken van onze nochtans eenvoudige vraagstelling niet echt. In het databestand zijn alle vermelde partijen en alle politici opgenomen. Lokale politici werden alleen opgenomen voor zover ze in de periode 1991-2000, zeer tijdelijk eventueel, een nationaal mandaat vervulden. We maken hier verder geen onderscheid tussen Vlaamse, Waalse, Franstalige, Brusselse, Duitstalige of federale partijen en politici. Ze zitten allemaal in hetzelfde bestand. Zoals zal blijken, krijgen niet-Vlaamse politici en partijen heel weinig aandacht in de Vlaamse pers, waardoor hun bijdrage veel minder belangrijk is.

De regionale en federale regeringen liepen in de gehele periode zo goed als parallel, met dezelfde partijen in de federale en de regionale regeringen, met een symmetrie tussen Vlaanderen en het Franstalig landsgedeelte en met min of meer een gelijke timing qua formatie, regeringsduur en verkiezingen. De enige belangrijke asymmetrieën zijn de afwezigheid van de VU in de federale regering sinds juni 1999 terwijl ze er op Vlaams vlak wel bij is en een gelijkaardig geval met de VLD (toen PVV) in 1991. Als in die periodes in de kranten sprake is van de VU of van de PVV kunnen we niet met zekerheid uitmaken of men het nu over een regerings- of over een oppositiepartij heeft. Ook dat was een reden om vooral met de vermeldingen van politici te werken, waar we dat onderscheid wel kunnen maken omdat we ze op basis van hun functie kunnen klasseren (vb. Vlaams minister of federaal parlementslid).

Moeilijker is de kwestie van de cumulatie van mandaten. Het federale en het regionale niveau lopen sterk door elkaar, in het bijzonder in de vroege jaren '90. In de eerste twee regeringen van de onderzochte periode (Martens VIII en Dehaene I) zitten we met regionale parlementen die uit de federale volksvertegenwoordiging voortkomen. In de hele periode 1991-2000 hebben we verder de cumul van het partijvoorzitterschap met een parlementair mandaat en het probleem van de gemeenschapssenatoren. Daarom beschouwen we de gemeenschapssenatoren in de gehele periode 1991-2000 als regionale én federale parlementsleden, net als de federale kamerleden die ook lid waren van de regionale parlementen tussen 1991 en 1995 (ze tellen dus dubbel). Dat laat ons toe te vergelijken met de latere periodes waarin er een rechtstreekse verkiezing van de regionale parlementen was. Voor de partijvoorzitters werd een aparte variabele gecreëerd, ze tellen dus niet meer mee voor hun eventueel parlementair mandaat.

**5. EEN VERPLETTERENDE (ONGEZUIVERDE)
MEERDERHEIDSPARTIJBONUS**

Komen meerderheidspartijen meer in de pers dan oppositiepartijen? Dat nagaan, kan op twee verschillende manieren: kijken naar partijvermeldingen en kijken naar vermeldingen van (partij)politici. Er zijn nogal wat verschillen tussen die twee maten. Dat blijkt uit aandachtige studie van tabel 1.

Tabel 1. Persaandacht voor de politieke partijen en alle politici naar politieke positie van hun partij: meerderheid of oppositie per (federale) regeerperiode (in %)

	Martens VIII (4)		Dehaene I		Dehaene II		Verhofsstadt I		Totaal	
	PARTIJEN (N=674)	POLITICI (N=2.535)	Partijen (N=2.209)	Politici (N=1.650)	Partijen (N=2.499)	Politici (N=14.644)	Partijen (N=682)	Politici (N=4.944)	Partijen (N=6.064)	Politici (N=33.773)
CVP (5)	23,1	45,6	21,0	32,0	23,9	36,1	17,4	12,6	22,0	32,0
SP	20,0	20,3	19,2	26,2	19,8	24,4	15,8	16,1	19,2	23,5
PVV-VLD	8,6	7,1	12,1	5,6	12,5	8,4	15,4	28,9	12,3	10,3
PS	11,9	10,7	11,7	20,9	12,3	16,1	5,4	5,9	11,2	15,9
VU&ID	16,5	7,4	9,7	5,6	6,8	2,6	11,3	7,1	9,4	4,7
Agalev	5,2	0,7	7,1	1,4	4,8	1,0	13,5	8,9	6,7	2,3
Vlaams Blok	4,0	0,2	6,5	0,9	5,2	1,8	7,3	1,8	5,8	1,4
PSC	5,8	5,7	4,3	5,2	6,7	7,0	1,2	0,4	5,1	5,3
PRL(-FDF)	3,6	1,4	2,6	0,9	5,2	1,6	5,5	13,3	4,1	3,1
ECOLO	0,4	0,0	3,0	0,2	1,1	0,4	5,1	4,1	2,0	0,8
Andere	0,9	0,9	2,8	1,5	1,7	0,6	2,1	0,9	2,2	1,0
TOTAAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Meerderheid (6)	74,0	87,3	56,2	84,3	62,7	74,6	60,7	77,2	61,4	79,3
Oppositie	26,0	12,7	43,8	15,7	37,3	25,4	39,3	22,8	38,6	20,7

Qua *persoonsvermeldingen* kunnen alle meerderheden uit het volledige decennium genieten van een mediabonus. Dat wil zeggen dat er meer politici van de meerderheidspartijen in de media worden vernoemd, dan dat de Kamermeerderheid van die partijen groot was. Martens VIII had een parlementaire Kamermeerderheid van 70,8%, Dehaene I van 56,6%, Dehaene II van 54,6% en Verhofstadt I heeft een meerderheid van 62,7%. Ten opzichte van die cijfers schommelt de meerderheidsbonus van persoonsvermeldingen van +27,7% (Dehaene I) over +20,0% (Dehaene II), tot +16,5% (Martens VIII) en tenslotte +14,5% (Verhofstadt I). In totaal kan je zeggen dat politici van de meerderheidspartijen bijna 80% van de nieuwsboek voor hun rekening nemen en dat oppositiepolitici het met 20% van de vermeldingen moeten doen. De grootte van deze bonus is zeker niet uitzonderlijk: Van Praag & Brants (2000) constateren ongeveer dezelfde meerderheids-oppositieverhouding in het TV- en krantennieuws in de drie weken voor de Nederlandse verkiezingen van 1998.

Als we naar de *partijvermeldingen* kijken, smelt de meerderheidsdominantie helemaal weg: de meerderheidspartijen slepen gemiddeld iets meer dan 60% van de partijvermeldingen in de wacht, wat gezien hun gelijkaardige meerderheden in het parlement helemaal niet als een surplus boven op de normale aandacht kan beschouwd worden. De meerderheidspartijbonus zit hem in de politici, niet in de partijen.

Over de gehele periode van 10 jaar genomen, is er in de kranten een lichte tendens naar het meer noemen van namen van individuele politici (niet in tabel) (7). Dat wijst op de geleidelijke personalisering van de politiek en op het wat meer naar de achtergrond schuiven van de partijen. Vooral voor de kleinere partijen is het verschil tussen partijvermeldingen en persoonsvermeldingen zeer groot: de naam Vlaams Blok (5,8%) komt vier keer meer aan bod, dan de namen van alle Vlaams-Blokpolitici samen (1,4%). Hetzelfde geldt in wat mindere mate voor Agalev waar de groene politici slechts een derde van de aandacht die hun partij te beurt valt, genieten (6,7% tegen 2,3%). Bij de grote partijen, met hun bekende grote politieke tenoren, is het verschil tussen persoons- en partijvermeldingen minder uitgesproken en is de tendens tot personalisering groter.

De meerderheidspartijbonus kan verder worden ontleed door het traject van de verschillende partijen doorheen de volledige periode van 10 jaar te volgen. Vooral partijen die wisselden van politieke positie, van de oppositie in de regering stapten of omgekeerd, zijn interessant om volgen. De CVP is in dat geval. Doorheen de drie opeenvolgende regeringen met christen-democraten komen CVP-politici ruimschoots aan hun trekken, met onder Martens VIII zelfs 45,6% van de persoonsvermeldingen. Maar als de CVP in 1999 door Verhofstadt in de oppositie wordt gemanoeuvrerd, daalt de persaandacht voor de CVP-politici spectaculair van 36,1% onder Dehaene II naar 12,6% onder Verhofstadt I. Het aantal partijvermeldingen daalde ook toen de CVP in de oppositie terechtkwam, maar veel minder sterk. Het is dan ook te begrijpen dat de CVP tijdens de huidige legislatuur regelmatig zijn ongenoegen laat blijken over de media. Hoewel de Franstalige partijen globaal genomen relatief weinig aan bod kwamen - met 22,1% van de partij- en 27,1% van de persoonsvermeldingen over de gehele periode - kunnen we toch zien hoe de PSC op een wat lager niveau hetzelfde meemaakte als de CVP: een sterke daling van zowel partij- als persoonsvermeldingen gecombineerd met het zo goed als opdrogen tot

meldingen gecombineerd met het zo goed als opdrogen tot quasi nul van de aandacht van PSC-politici als de partij in 1999 de regering verlaat.

Het verhaal van de VLD is net het omgekeerde: van een zeer bescheiden media-aanwezigheid onder de drie regeringen waarbij de partij in de oppositie zat, tot een bijna CVP-score met 28,9% als de Vlaamse liberalen in 1999-2000 zelf aan het roer van de regering(en) komen te staan. Interessant is hoe bij de VLD het aantal partijvermeldingen het aantal persoonsvermeldingen overvleugelt in de oppositie, maar zodra de VLD het regeringspluche bekleedt, verdrievoudigt het aantal persoonsvermeldingen om het aantal partijvermeldingen ver achter zich te laten. Het verhaal van de Franstalige liberale geestesgenoten, de PRL, is sterk gelijkaardig met het wedervaren van de VLD. Die verschillende mate van aandacht voor partijen en personen van meerderheid en oppositie, is een algemeen verschijnsel dat Kleinnijenhuis et al. (1998: 84) trouwens ook in Nederland vaststelden.

Dat de groene partijen minder gepersonaliseerd in de media komen, is opvallend. Agalev en Ecolo zijn de enige regeringspartijen in de hele periode waarbij het aantal partijvermeldingen het aantal persoonsvermeldingen overtreft, óók als die partijen deel gaan uitmaken van de regering. De groene partijen behouden dus een oppositiepatroon van mediavermeldingen, zelfs al zitten ze in de regering. Maar ook bij de groene partijen zien we een sterke stijging van zowel de persoons- als de partijsaandacht bij regeringsdeelname. Agalev zag de aandacht voor haar politici maar liefst vernegenvoudigen van Dehaene II naar Verhofstadt I.

De socialistische partijen hebben de gehele onderzoeksperiode in de regering gezeten en zoals te verwachten was, is het aandeel persoonsvermeldingen voor beide partijen en in alle perioden (soms nipt) groter dan het aantal partijvermeldingen. Merkwaardig is dat beide socialistische partijen de laatste twee regeringen heel wat aandacht hebben zien verdwijnen, vooral voor hun politici. Waar de SP onder Dehaene I nog 26,1% van de persoonsvermeldingen op haar naam kon schrijven, is dat percentage onder Verhofstadt I met exact 10% gedaald. De PS-politici verloren in dezelfde periode zelfs 15% aandacht. Zou het kunnen dat de media wat beu gekeken zijn op de schijnbaar eindeloze regeringsdeelname van de socialistische partijen? Of misschien hebben beide linkse partijen de laatste jaren minder mediageniek politiek personeel? Het zou interessant zijn om over nog meer recente cijfers (van 2001 en 2002) te beschikken, om na te gaan of de enorme media-aandacht waarop Steve Stevaert nu schijnbaar kan rekenen, de SP van haar mediaprobleem afhelpt.

Zien we de versnippering van het Belgische partijlandschap (8) ook aanleiding geven tot versnippering in de media-aandacht? Dat is inderdaad het geval. De spreiding van de media-aandacht neemt doorheen heel de onderzoeksperiode systematisch toe en dat zowel wat de partijvermeldingen als wat de persoonsvermeldingen betreft. Kleine partijen krijgen meer aandacht, de grote partijen zijn minder dominant aanwezig dan voorheen. Je zou kunnen zeggen dat de media-aandacht voor een stukje is gedemocratiseerd.

We hebben aangetoond dat meerderheidspartijen doorgaans een surplus aan media-aandacht krijgen wat hun persoonsvermeldingen betreft. Er bestaat dus onmiskenbaar

zoiets als een meerderheidspartijbonus. Maar is die bonus doorheen de vier regeringen toe- of afgenomen? Het is natuurlijk gevaarlijk om verschillende regeringen met elkaar te vergelijken, vooral omdat we over twee van de vier regeringen slechts onvolledige data hebben: alleen het einde van Martens VIII en alleen de (lange) wittebroodsweken van Verhofstadt I zitten in ons bestand. Maar op zich is die onvolledigheid niet echt een groot probleem: als we de beginperiode van beide volledig gecoverde regeringen (Dehaene I en II) vergelijken met hun middenperiode, eindperiode en verkiezingsperiode, dan blijkt er helemaal geen groot verschil in media-aandacht tussen die periodes te zijn (9). Het zou natuurlijk kunnen dat dit bij Martens VIII of Verhofstadt I anders ligt en dat vooral de merkwaardige en originele paars-groene combinatie in het begin van de legislatuur wél extra aandacht trok, maar we hebben daar geen enkele aanwijzing voor. Wat blijkt dan uit de vergelijking van de meerderheidsbonussen doorheen de jaren? Dat Verhofstadt I in vergelijking met zijn meerderheid in de Kamer de *kleinste* meerderheidspartijbonus van alle onderzochte regeringen geniet. Van een *overexposure* van de huidige paars-groene regering (nochtans de eerste in de Belgische geschiedenis) is helemaal geen sprake. De regeringen Martens VIII en Dehaene I kregen merkkelijk meer persoonsaandacht in de Vlaamse pers en de regeringen Martens VIII en Dehaene II kregen meer partijaandacht. De recente klachten van de CVP zijn dus misschien wel te begrijpen, maar ze zijn helemaal niet terecht. De schijnbaar eindeloze media-aandacht voor de huidige paars-groene regeringspartijen is geen bijzonder verschijnsel. Het gaat om een normaal en deze keer zelfs beperkt fenomeen van de meerderheidspartijbonus.

Doorheen heel de periode is het opvallend dat er niet alleen sprake is van een meerderheidspartijbonus, maar in zekere zin ook van een extra bonus daarbovenop voor de grootste partij van de meerderheid, de partij die het meeste ministers en de eerste minister levert. Als je kijkt naar het aantal persoonsvermeldingen, valt het op dat eerst de CVP en daarna de VLD hun coalitiepartners sterk overvleugelen, veel meer dan je op basis van de electorale verhoudingen zou verwachten. Dat fenomeen is het meest uitgesproken onder Martens VIII en vooral onder Verhofstadt I waarbij de VLD-politici meer dan dubbel zoveel aan bod komen dan de politici van de coalitiepartners SP en Agalev samen. Het zou kunnen dat die extra bonus voor de grootste meerderheidspartij te danken is aan de dominantie van de regeringsleden (regeringsbonus) en van de eerste minister (kanselierbonus) die uit die grootste regeringspartij afkomstig zijn. Dat wordt in de volgende hoofdstukken uitgewerkt.

6. MINISTERS BEHEERSEN DE KRANTENKOLOMMEN: DE REGERINGSBONUS

Is de meerderheidspartijbonus in feite niet te herleiden tot een regeringsbonus? Met andere woorden: is de meeraandacht voor de meerderheidspartijen louter te wijten aan

de meeraandacht die de ministers van die partijen naar zich toe trekken? In tabel 2 vinden we een gedeelte van het antwoord op die vraag.

Tabel 2. Persaandacht voor de politici naar institutionele functie: regeringslid of parlements lid per (federale) regeerperiode (in %)

	Martens VIII (N=2.535)	Dehaene I (N=11.650)	Dehaene II (N=14.644)	Verhofstadt I (N=4.944)	Totaal (N=33.773)
Federaal					
Regeringsleden	58,3	32,1	33,3	42,2	36,1
Parlementairen	11,9	22,7	17,6	14,8	18,5
Fractieiders	0,7	1,7	3,0	2,1	2,3
Vlaanderen					
Regeringsleden	11,0	12,3	9,6	14,4	11,3
Parlementairen	8,7	15,0	3,9	3,2	8,0
Fractieiders	0,2	1,0	0,9	1,0	0,9
Andere					
Partijvoorzitters	12,1	9,8	9,0	10,0	9,7
Europarlementsleden	0,1	0,9	2,9	1,2	1,8
Andere (lokaal, andere regio, partijfunctionaris)	6,6	22,2	23,7	14,1	20,5

De percentages in de tabel sommeren niet op 100%. Dat heeft verschillende redenen. Vooreerst zijn de fractieiders dubbel geteld, zowel bij parlementairen als bij fractieiders. De partijvoorzitters werden, als ze ook parlementair zijn, alleen als partijvoorzitter beschouwd. In de periode Martens VIII en Dehaene I waren de regionale parlementen samengesteld uit de leden van het federale parlement, ook zij werden dubbel geteld, als federaal en als regionaal parlements lid, zodat de somming zeker in de eerste twee periodes ruimschoots boven de 100% uitkomt.

Een eerste vaststelling is dat het federale niveau de media veel meer naar zich toe weet te zuigen dan het Vlaamse regeerniveau: Vlaanderen moet het globaal met bijna een derde van de federale media-*exposure* stellen (10). Uit de tabel blijkt ook dat de federale regeringsleden samen (ministers en staatssecretarissen) gemiddeld dubbel zoveel aandacht krijgen dan alle federale parlementsleden samen (36,1% tegenover 18,5%): de regeringsbonus bestaat wel degelijk. Op regionaal vlak is die regeringsbonus er ook, maar hij is veel minder uitgesproken. De Vlaamse regering domineert het Vlaams parlement mediatiek veel minder (11,3% tegen 8,0%). Vlaamse gezagsdragers beroepen er zich soms op dat de verhouding tussen Vlaamse regering en Vlaams parlement anders en meer 'volwassen' is dan op federaal niveau, dat er meer rekening wordt gehouden met het parlement en met de oppositiepartijen (11). Deze mediagegevens lijken dat te bevestigen.

De partijvoorzitters zijn sterke actoren die samen zowat 1/10de van de totale mediabelangstelling in de wacht slepen, ze laten de fractieleiders ver achter zich. Het is duidelijk dat politieke partijapparaten in België meer macht hebben en dus ook meer media-aandacht krijgen dan de parlementaire fracties van die partijen. Fractieleden zijn relatief onbelangrijk, ook in de media.

Bij het speuren naar evoluties over de vier legislaturen heen, valt op dat er geen sprake is van een geleidelijke toename van aandacht voor het Vlaamse regeerniveau, ondanks de grote institutionele wijzigingen en de ontvoogding die de Vlaamse regio in deze periode meemaakte. Het overwicht van het federale niveau op het Vlaams niveau is tot in de laatste periode intact gebleven. Daarnaast is vooral de sterk gestegen aandacht voor de leden van de federale regering Verhofstadt I opvallend. De federale regeringsleden wonnen bijna 10% media-aandacht bij van Dehaene II naar Verhofstadt I, terwijl de federale parlementsleden het sinds juli 1999 met minder aandacht moeten stellen. Hetzelfde geldt, maar minder uitgesproken, voor de Vlaamse regering en parlement: het aantreden van Dewael I leidde tot een toegenomen aandacht voor de paars-groen-gele regeringsleden en tot een lichte terugval voor de aandacht voor de Vlaamse parlementsleden. Er is op beide bestuursniveaus sinds het aantreden van Verhofstadt en Dewael wel degelijk sprake van een forse regeringsbonus, groter dan onder beide voorgaande regeringsperiodes onder leiding van Jean-Luc Dehaene en Luc Van den Brande. Toch was de federale regeringsbonus nog meer uitgesproken tijdens Martens VIII, toen de federale regeringsleden maar liefst 58,3% media-aandacht opeisten; maar in die tijd was er op Vlaams vlak (Geens II) nauwelijks sprake van een regeringsbonus. Als je beide niveaus bij elkaar neemt, het federale en het Vlaamse, dan wordt het overwicht van de paars-groen(-gele) regeringsleden op de parlementsleden in de meest recente periode min of meer vergelijkbaar met die van Martens VIII, de hoogste sinds het aanvatten van onze metingen in 1991: de paars-groen(-gele) regeringsleden (federaal en Vlaams) komen in de laatste periode meer dan drie keer frequenter aan bod dan de parlementsleden (56,6% tegen 18,0%), wat onder Martens VIII en Geens II gelijkaardig was (69,3% tegen 20,6%). Al bij al kunnen we voor de meest recente periode dus wel degelijk spreken van een uitzonderlijk grote regeringsbonus.

Regeringsleden krijgen veel aandacht, maar is er een evolutie in de aandacht die hen te beurt valt doorheen hun ministeriële carrière? We zouden kunnen veronderstellen dat ministers die lange tijd in functie zijn, geleidelijk op minder persaanbacht kunnen rekenen omdat de media wat verveeld zijn met steeds maar hetzelfde ministeriële gezicht. Langs de andere kant zou je ook kunnen denken dat ministers die reeds verschillende legislaturen achter de kiezen hebben, het klappen van de zweep beter kennen en zich door hun beleid of door hun ervaring met het bespelen van de media juist meer in de media-aandacht weten te manoeuvreren. In tabel 3 werden daarom de meest duurzame ministers (geen eerste ministers) samengebracht en werd de aandacht voor hun persoon over de tijd in kaart gebracht.

Tabel 3. Persaandacht voor langdurige ministers per (federale) regeerperiode (in %)

	Martens VIII (N=2.535)	Dehaene I (N=11.650)	Dehaene II (N=14.644)	Verhofstadt I (N=4.944)
Federaal				
Philippe Maystadt	1,5	1,5	2,1	
Binnen federale regering	2,6	4,6	5,9	-
Miet Smet	1,1	1,6	1,4	
Binnen federale regering	1,9	4,8	4,2	-
Eric Derycke	0,2	0,5	1,2	
Binnen federale regering	0,3	1,6	3,6	-
Gemeenschappen en Gew.				
Theo Kelchtermans	0,7	1,2	1,5	
Binnen Vlaamse regering	6,1	9,7	15,3	-
Luc Van Den Bossche (12)	1,1	1,7	2,3	
Binnen Vlaamse regering	10,1	13,8	17,2	-
Johan Sauwens	1,1	0,8	0,1	1,3
Binnen Vlaamse regering	10,4	6,7	-	9,1

De cijfers geven aan dat van een vervelingseffect geen sprake is. Integendeel, de langdurige ministers slagen er allemaal in om, met uitzondering van Johan Sauwens (VU), naargelang ze langer in de regering zitten steeds meer aandacht naar zich toe te trekken. Beide indicatoren in de tabel wijzen in dezelfde richting: zowel het persoonlijk aandeel binnen de media-aandacht voor alle politici samen, als het persoonlijk aandeel van de media-aandacht binnen de regeringsleden neemt toe met het lengen van het ministerschap.

7. DE MEERDERHEIDSPARTIJBONUS HERBEKEKEN (UITGEZUIVERD)

Eerst stelden we vast dat de meeraandacht voor de meerderheidspartijen in de laatste periode misschien wel aanwezig was, maar dat de meerderheidspartijbonus onder Verhofstadt I en Dewael I minder sterk was dan bij de voorgaande regeringen. Daarna kwamen we tot het besluit dat er wél een zeer uitgesproken regeringsbonus was in de aan de gang zijnde legislatuur: regeringsleden van beide huidige regeringen trekken bijzonder veel aandacht naar zich toe en overschaduwden hun parlementen compleet. De combinatie van beide vaststellingen - geen grote meerderheidspartijbonus, wél een grote regeringsbonus - moet leiden tot de hypothese dat de huidige regeringsleden alle aandacht voor hun partij naar zich toe trekken en dus geen ruimte laten voor de andere politici van hun eigen partij. Om dat na te gaan werd in tabel 4 de regeringsbonus 'afgetrokken' van de meerderheidsbonus:

regeringsbonus 'afgetrokken' van de meerderheidsbonus: de tabel bevat de vermeldingen van alle politici, maar zonder de regeringsleden. De essentiële cijfers van tabel 1 werden ook hernomen (derde en vierde regel van de tabel), aangevuld met de respectievelijke parlementaire meerderheden in de Kamer. De lokale politici (vb. burgemeesters van grote steden) zijn uit de analyse gehaald omdat hun verschijning in de kranten niets te maken heeft met de politieke positie van hun nationale partij. Komen de meerderheidspartijen meer aan bod, als je geen rekening houdt met het aanzuigefect van de regeringsleden?

Tabel 4. Persaandacht voor de politici naar politieke positie (meerderheid of oppositie) per federale regeerperiode respectievelijk zonder en met regeringsleden (in %)

	Martens VIII (N=712)	Dehaene I (N=4.805)	Dehaene II (N=7.051)	Verhofstadt I (N=1.744)	Totaal/gemiddeld (N=14.312)
Meerderheid zonder	75,9	68,4	70,3	53,9	67,9
Oppositie zonder	24,1	31,6	29,7	46,1	31,5
Meerderheid met	87,3	84,3	74,6	77,2	79,3
Oppositie met	12,7	15,7	25,4	22,8	20,7
Kamermeerderheid	70,8	56,6	54,6	62,7	61,2

Zonder regeringsleden ook zonder lokale politici

Een groot deel van de meerderheidspartijbonus smelt weg door het elimineren van de regeringsleden. Meerderheidspartijen trekken ook zonder hun regeringsleden nog wel wat meer media-aandacht dan oppositiepartijen. Dat zou kunnen te wijten zijn aan de potentiële gevolgen van de daden en woorden van de politici van meerderheidspartijen, ook als het geen regeringsleden zijn. Uitspraken en daden van niet-regeringsleden van de meerderheid kunnen, bijvoorbeeld, potentieel de regering meer in gevaar brengen dan uitspraken en daden van oppositiepolitici. De kans dat de activiteiten van meerderheidspolitici, ook als ze niet in de regering zitten, bijvoorbeeld tot effectieve wetgeving leiden, is ook groter. Maar toch is het meerderheidspartijeffect sterk verkleind zonder regeringsleden. Gemiddeld over alle periodes heen kunnen we zeggen dat de meerderheidspartijen *samen*, als je geen rekening houdt met de ministervermeldingen, hooguit ongeveer zes percent (6,7%) media-aandacht winnen bovenop hun parlementaire meerderheid. Hun meerderheidsbonus *met* regeringsleden erbij, bedroeg gemiddeld 18,1%. De meerderheidspartijbonus bestaat dus voor het merendeel uit een regeringsbonus, meer aandacht voor regeringsleden, en voor een veel kleiner stuk uit een zuivere meerderheidsbonus, meer aandacht voor de politici van de meerderheidspartijen buiten de regering.

Er zijn ook bijzonder interessante conclusies te trekken uit een vergelijking van de verschillende regeringen onderling. De belangrijkste is dat de partijen van Verhofstadt I niet kunnen rekenen op enige zuivere meerderheidsbonus in de media, integendeel zelfs. De verschillende paars-groene regeringspartijen hebben in de federale Kamer een zetelpercentage van 62,7% maar hun 53,9% media-aandacht is merkkelijk *lager*, zodat we zelfs kunnen spreken van een negatieve meerderheidsbonus (-8,8%). Vooral Dehaene I (+11,8%) en Dehaene II (+15,7%) konden op een veel

Vooraf Dehaene I (+11,8%) en Dehaene II (+15,7%) konden op een veel grotere meerderheidspartijbonus terugvallen, bij Martens VIII was deze ook kleiner (+5,1%).

Dus: de meeraandacht voor Verhofstadt I is volledig te wijten aan een regeringsbonus en heeft niets te maken met een meerderheidspartijbonus. Meer zelfs: de regeringsbonus die Verhofstadt I te beurt valt, moet eerst de negatieve meerderheidspartijbonus van paars-groen goedmaken, vooraleer de paars-groene regeringspartijen globaal mediawinst kunnen boeken. Natuurlijk kan de scheiding tussen meerderheidspartijbonus en regeringsbonus niet zo scherp gemaakt worden, zonder regeringsdeelname zou er van een meerderheidspartijbonus geen sprake zijn, maar omwille van analytische redenen is het interessant het onderscheid toch te maken. Eigenlijk komt het er op neer dat de paars-groene regeringsleden alle aandacht naar zich toe trekken en nauwelijks media-zonlicht overlaten voor hun partijgenoten, parlementairen en anderen. Dat betekent niet dat de oppositiepartijen makkelijker in het nieuws komen dan voorheen, maar wel dat, bijvoorbeeld, de parlementairen van de oppositie makkelijker de kranten halen - ze zijn ook met wat minder - dan de parlementairen van de meerderheid. De paars-groene *regering* overschaduwde haar parlementsleden en haar partijen dus in uitzonderlijke mate. De paars-groene *partijen* kunnen zich minder dan de partijen van vorige regeringen mediatiek profileren naast of tegen de regering waar ze in zitten, ze vallen in de media zo goed als met hun regering samen. Voor de paars-groene partijen op zich levert de regeringsdeelname geen mediatiek voordeel op.

8. DE PREMIER EN VEDETTE: DE KANSELIERBONUS

We hebben aangetoond dat er doorgaans een meerderheidsbonus is voor de meerderheidspartijen en een regeringsbonus voor de regeringsleden. De culminatie van die beide bonussen verwachten we in de persoon van de eerste minister. Hij is hét gezicht van zijn partij en dé belichaming van de regering. Daarbij komt nog dat het doorgaans zeer bekende politici zijn, met vaak veel politieke ervaring, die hun ervaring kunnen aanwenden ter meerdere eer en glorie van hun eigen persoon in de mediaschijnwerpers. In tabel 5 concentreren we ons op de federale en de Vlaamse regeringsleiders.

Tabel 5. Persaandacht voor de federale premiers en de Vlaamse minister-presidenten per (federale) regeringperiode (in %)

	Martens VIII (N=2.535)	Dehaene I (N=11.650)	Dehaene II (N=14.644)	Verhofstadt I (N=4.944)	Gemiddelde (N=33.773)
Federale Premier	Wilfried Martens	Jean-Luc Dehaene	Jean-Luc Dehaene	Guy Verhofstadt	
Van alle politici	16,3	9,5	8,5	9,4	10,9
Van alle eigen partijleden	35,7	30,0	23,5	32,5	30,4
Van alle eigen regeringsleden	27,0	29,4	25,3	22,3	26,0
Vlaamse Minister-president	Gaston Geens	Luc Vd. Brande	Luc Vd. Brande	Patrick Dewael	
Van alle politici	1,5	3,6	2,2	1,9	2,3
Van alle eigen partijleden	3,3	11,4	6,0	6,6	6,8
Van alle eigen regeringsleden	13,7	29,5	22,5	13,2	19,7

Drie soorten kanselierbonussen kunnen worden onderscheiden in de tabel: surplusaandacht tegenover alle politici, tegenover de eigen partijleden en tegenover de eigen regeringsleden. Als we het over alle politici hebben, dan sleept de federale premier gemiddeld zowat 10% van alle media-aandacht in de wacht. Zowat één op tien van de persoonsvermeldingen van politici op de voorpagina van de drie kranten betreft de premier. Dat één persoon zo alomtegenwoordig is in de pers, lijkt spectaculair, zeker als we weten (zie tabel 2) dat alle partijvoorzitters samen slechts een gelijkaardig media-aandeel toebedeeld krijgen. De Vlaamse minister-president moet het, ondanks zijn zwaarwichtige titel, met heel wat minder stellen, maar haalt in zijn eentje toch ongeveer evenveel media-aandacht binnen dan de verzamelde fractieleiders van alle partijen van het federale en het Vlaamse parlement samen (zie tabel 2). Als we het 10% media-aandachtsaandeel van de Belgische federale premier vergelijken met wat Schoenbach et al. (2001) in Nederland en Duitsland constateerden, dan zinkt de Belgische regeringsleider in het niet in vergelijking met zijn burens die tot zelfs vier keer zoveel media-aandacht krijgen. In internationaal vergelijkend perspectief, is er bij ons dus heel weinig sprake van een kanselierbonus en lijkt de mediatoegang meer gelijk gespreid (13).

Laat ons de (bescheiden) kanselierbonussen van de Belgische en Vlaamse regeringsleiders eens wat nader onderzoeken. De federale eerste minister trekt gemiddeld een derde (30,4%) van de totale aandacht voor zijn partij naar zich toe en laat dus relatief weinig ruimte voor zijn partijleden. Hij overschaduwet ook zijn eigen regering en neemt ruim een vierde (26,0%) van de aandacht voor alle ministers en staatssecretarissen samen in beslag. De Vlaamse ministers-presidenten overschaduwen hun onmiddellijke omgeving veel minder. Ze verdringen de eigen partijleden nauwelijks (6,8%) en scoren ook binnen de eigen regering veel lager (19,7%). Terwijl de federale premier bij wijze van spreken geen media-figures naast zich duldt, laat de Vlaamse minister-president vele mediabloemen in zijn omgeving bloeien. Dat is des te merkwaardiger als we in rekening brengen dat de federale regering bijna dubbel zoveel regeringsleden bevat dan de Vlaamse regering: de federale premier heeft dus veel meer concurrenten die ook het nieuws willen halen, dan de Vlaamse minister-president die minder collega-ministers naast zich heeft (14). De mindere score van de Vlaamse minister-president is zeker ook toe te schrijven aan het feit dat hij en de federale premier totnogtoe altijd uit dezelfde partij afkomstig geweest zijn en dat de federale regeringsleider waarschijnlijk media-aandacht van de Vlaamse regeringsleider wegkaapt.

Dat gezegd zijnde, zijn er grote verschillen tussen de verschillende legislaturen onderling. Het meest opvallende is de bescheiden media-aandacht die minister-president Dewael tijdens zijn eerste legislatuur te beurt valt. Bij vergelijking met Van den Brande II, toen het Vlaams parlement ook al rechtstreeks verkozen was, constateren we vooral een forse daling van het media-overwicht van de minister-president op zijn eigen regeringsleden (van 22,5% naar 13,2%). En dat terwijl de Vlaamse minister-president altijd sowieso al minder dominant aanwezig was in zijn regering. In de Vlaamse regering waren er tussen juli 1999 en december 2000 zelfs twee ministers die Patrick Dewael mediatiek overvleugelden: minister van Mobiliteit Steve Stevaert (SP) en minister van Cultuur Bert Anciaux (VU) en zelfs partijgenote minister van Onderwijs Marleen Vanderpoorten (VLD) kwam in de buurt van Dewael

Onderwijs Marleen Vanderpoorten (VLD) kwam in de buurt van Dewael (15). Al bij al is de spreiding van media-aandacht over de Vlaamse ministers tamelijk groot en komt iedereen min of meer aan bod. In tabel 2 hadden we al geconstateerd dat de Vlaamse regering Dewael I meer aandacht naar zich toe trok dan de voorgaande Vlaamse regering, maar die meeraandacht komt zeker niet ten goede aan de minister-president zelf, wel integendeel. Van een kanselierbonus is in de huidige Vlaamse regering dan ook geen sprake.

In de federale regering ligt dat wel wat anders. Guy Verhofstadt domineert zijn partij (32,5%) en ook zijn regering (22,3%): er is geen enkele minister die meer media-aandacht krijgt en Verhofstadt scoort veel hoger dan zijn collega-ministers (16). Er is een veel minder goede spreiding van de media-aandacht over de verschillende ministers. Er is op federaal vlak wel sprake van een kanselierbonus. Toch is het opvallend dat Verhofstadt minder van de totale regeringsaandacht voor zijn rekening neemt dan Jean-Luc Dehaene in beide voorgaande regeringen. Misschien leidt de partijdiversiteit van paars-groen tot het weggeleiden van aandacht van de premier naar zijn collega-ministers? Als we de vier federale regeringen met elkaar vergelijken, valt de geweldig dominante positie van premier Wilfried Martens tijdens zijn laatste regering op. Zowel bij alle persoonsvermeldingen als bij de eigen partijleden was Martens zeer goed voorzien van media-aandacht.

9. NAAR EEN MEDIA-HITPARADE VAN POLITIEKE FUNCTIES ...

Kanselierbonussen verschillen tussen het Vlaams en het federaal niveau en tussen de opeenvolgende regeringen. Maar hoe zit het met de andere politieke functies? Hoe zit het bijvoorbeeld met de vice-premiers? Bestaat er ook in hun hoofden surplusaandacht in de media? In tabel 6 hebben we in kolom 1 en 2 een algemene aandachtsindex per functie geconstrueerd waarbij we nagingen, over tien jaar en dus los van de mediatieke kwaliteiten van de betrokken functiebekleders, welke functies systematisch meer en minder aandacht naar zich toe trokken. Niet alleen de federale en de Vlaamse regeringsleiders, maar ook de federale en de Vlaamse vice-premiers, de partijvoorzitters (meerderheid en minderheid), de fractieleiders, de parlementsvoorzitters, de parlementairen, de burgemeesters van de grote steden en de Belgische Europese Commissarissen werden er in opgenomen.

Tabel 6. Persaandacht voor de verschillende politieke functies (in % van alle media-aandacht voor alle politici) (N=33.773)

Media-aandachtsindex (17)		Machtshiërarchie (18) Dewachter-Das van 1990	
Federale premier	9,56	Federale premier	17,8
Vlaamse Minister-President	2,59	Federale vice-premier	16,3
Federale vice-premier	2,44	Partijvoorzitter (van een grote partij)	15,6
Vlaamse vice-premier	1,74	Federale minister	15,1
Partijvoorzitter (van een grote, traditionele partij) (19)	1,39	Voorzitter Gemeenschaps- en Gewestexecutieve	13,6
Federale minister	1,34	Voorzitter Kamer/Senaat	12,8
Vlaamse minister	0,96	Partijvoorzitter van een kleinere partij	11,7
Federale staatssecretaris	0,84	Gewestelijk minister	11,5
Europees commissaris	0,61	Fractie leider	11,3
Voorzitter Vlaams parlement	0,54	Voorzitter regionale raad	9,7
Kamervoorzitter	0,37	Lid van de Europese Commissie	9,1
Partijvoorzitter van een kleinere partij	0,22	Fractie leider regionale raad	8,6
Fractie leider Kamer	0,16	Fractie leider van een kleinere partij	8,5
Fractie leider Vlaams parlement	0,14	Parlements lid	8,2
Senaatsvoorzitter	0,13	Burgemeester grote stad	4,3
Burgemeester van een grote Vlaamse stad	0,09		
Kamerlid	0,07		
Fractie leider Senaat	0,06		
Senator	0,05		
Vlaams Parlements lid	0,04		

Het overwicht van de federale regeringsleider komt heel sterk uit de verf. De eerste concurrent moet het met bijna vier maal minder media-aandacht stellen. Dat heeft zeker te maken met het feit dat het hier om individuele scores gaat, wat impliceert dat de totale aandacht voor een functie gedeeld werd door het totaal aantal mandatarissen die die functie bezetten. Alle andere politieke functies komen op respectabele afstand van de premier, met op kop de Vlaamse minister-president, de vice-premiers en de partijvoorzitters van de grote partijen.

Deze media-hitparade is zeker niet toevallig. Dat blijkt als we in tabel 6 ter vergelijking ook een andere *ranking* van de verschillende politieke functies in de Belgische en Vlaamse politiek opnemen (kolom 3 en 4). Dewachter & Das (1991) stelden in 1990 aan 219 topbesluitvormers de vraag wie volgens hen de belangrijkste machthebbers in België waren en maakten op basis daarvan een subjectieve machtshiërarchie op. Als we beide hiërarchieën met elkaar vergelijken, onze media-aandachtindex en de subjectieve machtshiërarchie van Dewachter & Das, dan zijn de gelijkenissen bijzonder frappant. Juist dezelfde functies worden door de bevoorrechte

bijzonder frappant. Juist dezelfde functies worden door de bevoorrechte getuigen van Dewachter & Das als machtig en door 'onze' journalisten als nieuwswaardig ingeschat, zelfs de volgorde van de functies is bijna identiek, met dien verstande dat het politiek personeel van de Vlaamse regio qua media-aandacht een heel stuk hoger uitkomt dan in de machtshierarchie, maar deze dateert van 1990 toen de regionale autonomie minder uitgebouwd was. Macht en media-aandacht hangen dus heel sterk samen. Een opvallend verschil is de *afstand* tussen de verschillende posities in de machts- en de mediaranking. Er zijn veel grotere afstanden qua media-aandacht. Meer macht betekent blijkbaar veel meer media-aandacht. Relatief kleine machtsverschillen kunnen schijnbaar leiden tot zeer grote verschillen in media-aandacht.

10. DISCUSSIE EN CONCLUSIE

Om te besluiten, vatten we de gevonden resultaten nog eens kort samen in tabel 7.

Tabel 7. Meerderheidspartijbonus, regeringsbonus en kanseliersbonus per (federale) regeerperiode en per bestuursniveau

	Martens VIII		Dehaene I		Dehaene II		Verhofstadt I	
	Vlaams	federaal	Vlaams	federaal	Vlaams	federaal	Vlaams	federaal
Meerderheidsbonus	-	-	++	++	++	++	- -	- -
Regeringsbonus	-	++	- -	+	+	+	++	++
Kanselierbonus	-	++	++	++	+	+	-	+

De code ++ betekent dat het kenmerk in hoge mate aanwezig was, de code + duidt op aanwezigheid, - op afwezigheid en - - op de aanwezigheid van het omgekeerde fenomeen.

Het analytische onderscheid tussen de verschillende mediabonussen die samenhangen met regeringsdeelname is relevant en belangrijk. Het gaat om andere media-effecten die anders gemeten moeten worden en andere resultaten geven. Er is ook een groot verschil tussen de verschillende regeringen onderling. Zowat elke legislatuur en regering levert een ander geheel van mediabonussen op. Meerderheidspartijbonus, regeringsbonus en kanseliersbonus zijn dus geen automatismen, maar variëren sterk en moeten 'verdiend' worden. Het is niet omdat de meerderheidspartijen, de ministers en de premier veel nieuwswaarde hebben en sterke bronnen zijn, dat ze op een mechanische manier meer aandacht naar zich toe trekken. Het hangt er van af.

Globaal kun je zeggen dat er op Vlaams niveau minder mediabonussen geboekt zijn dan op federaal vlak (6 Vlaams tegenover 10 federale). Terwijl in alle legislaturen een gemengd beeld te zien was met aan- en afwezigheid van de betrokken bonussen,

hebben alleen de regering Dehaene II en Van den Brande II (1995-1999) alle mediabonussen geïncasseerd, zij het in beperkte mate.

Over de gehele periode heen zijn de resultaten voor de federale regeringen het best onderling vergelijkbaar en het meest betrouwbaar, want ze steunen op veruit het meeste data. Daarom zullen we in de rest van dit afsluitend hoofdstuk vooral op het federale niveau verder ingaan. De meest merkwaardige federale bonuspatronen worden vertoond door de regeringen Martens VIII en Verhofstadt I. Die beide regeringen combineren een sterke regeringsbonus met een (sterke) kanselierbonus maar genieten nauwelijks of geen meerderheidspartijbonus. Laat ons, tenslotte, die beide regeringen even verder onder de loep nemen, ze leren ons iets meer over de media-aandacht voor het politieke bedrijf.

Op het eind van Martens VIII ging het niet zo goed met die regering. Wilfried Martens had blijkbaar een regering teveel geleid. Er waren diepe conflicten, ruzies over een volgende fase in de staats hervorming, de VU stapte op 29 september 1991 zelfs uit de regering en daarbij kwamen nog de affaire Silco-Khaled die de meerderheid op de rand van de afgrond bracht en vooral minister van Buitenlandse Zaken Marc Eyskens (CVP) in nauwe schoentjes bracht (20). Het is misschien niet helemaal toeval dat de verkiezingen van 1991, Zwarte Zondag, een ware aardverschuiving opleverden: alle Vlaamse regeringspartijen verloren stemmen en het Vlaams Blok en ook Rossem schoten vanuit het niets door naar respectabele stemmenaantallen (21). Het kan goed zijn dat juist die wankelende regering, verteerd door conflicten en impasses, extra media-aandacht aanzoog. Misschien heeft de grote media-aandacht voor deze regering - zowel voor zijn eerste minister als voor de regeringsleden - juist *negatieve* electorale consequenties gehad. Regeringscrisisen leiden tot media-aandacht, maar dat kan het falen van de regering en haar partijen nog meer in de verf zetten. Kijken we ter vergelijking even naar de dioxinecrisis van mei-juni 1999: tijdens die enkele weken verdrievoudigde de aandacht voor premier Dehaene, de aandacht voor de regering verdubbelde en zelfs de meerderheidsbonus nam toe (22). Crisisen trekken alle aandacht naar de regering met als gevolg dat de media-aandacht negatieve effecten kan hebben voor de betrokken partijen. Allerhande mediabonussen leveren soms misschien wel electorale voordelen op, maar kunnen waarschijnlijk ook mee electorale verliezen bewerkstelligen (23).

Ondanks een bonuspatroon gelijkaardig aan dat van Martens VIII is het verhaal van de regering Verhofstadt I op het eerste gezicht toch anders. Het merkwaardige patroon van bonussen dat haar ten deel valt, zou kunnen te wijten zijn aan de prilheid van deze regering in de onderzochte periode. Meer aannemelijk is echter, dat de uitgesproken regeringsbonus maar de afwezige meerderheidsbonus onder Verhofstadt I te maken hebben met de manier waarop de paars-groene regering functioneert. Er is in de politiek en de media veel te doen om de 'open-debatcultuur' van de paars-groene regering. Ministers lanceren plannen zonder ze eerst intern overlegd te hebben, ze geven commentaar op elkaars bevoegdheden en de premier trekt om de haverklap dossiers uit handen van zijn ministers naar zich toe. Dat alles staat haaks op de manier waarop Belgische regeringen doorgaans functioneren (De Winter, Timmermans & Dumont, 2000; De Winter, 2001). Die voortdurende interne profilering, het debat en het gekissebis binnen de regering trekken de media aan, zetten ook de premier in het zonnetje, maar gaan ten koste van de

het zonnetje, maar gaan ten koste van de meerderheidspartijen. Buiten hun ministers om komen die partijen veel minder in het nieuws omdat al het nieuws in de regering zelf gebeurt. Een kakofonieregering leidt dus tot een grote regeringsbonus en tot een kleine (of onbestaande) meerderheidspartijbonus. In die zin is het functioneren van Martens VIII en Verhofstadt I wél gelijkaardig. Maar de regering Martens VIII ging ten onder aan ongewenste interne conflicten, terwijl paars-groen haar open debatcultuur fier tot handelsmerk heeft uitgeroepen en er prat op gaat. Of de merkwaardige gelijkenissen in bonussenpatroon tussen Martens VIII en Verhofstadt I een gelijkaardig effect heeft op de stem van de kiezers, een stevige afstraffing van de regeringspartijen, valt nog even af te wachten.

VOETNOTEN

- (1) De kijkcijfers van de programma's door politieke derden geven aan dat de Vlaams-Blokuitzendingen gemiddeld veruit de hoogste kijkcijfers genoten (gemiddeld 91.612 kijkers over de 14 uitzendingen van 2000 tegenover gemiddeld 70.938 kijkers voor de uitzendingen van de ander partijen in dezelfde periode) en voor het Vlaams Blok dus inderdaad een relatief belangrijk communicatie-instrument waren.
- (2) Eigen herberekeningen gebaseerd op tabel 1 van Schoenbach, De Ridder en Lauf (2001: 24).
- (3) Dit onderzoek gebeurde door het gekende Osservatorio Di Pavia - Media Research. Zie ook http://www.osservatorio.it/cares_visual1.php?ID=0000000001&pos=0&visual=ok&num=1&pub=archivio#
- (4) Hoewel we het hebben over het federale én het Vlaamse niveau zullen we de vier legislaturen systematisch bij de naam van hun federale regering noemen, tenzij we het expliciet over beide niveaus afzonderlijk hebben.
- (5) We zullen in dit artikel systematisch gebruik maken van de oude partijnamen CVP, SP en VU. Die partijen veranderden hun naam pas na 2000 en heten in de onderzochte periode dus nog niet CD&V, SP.A, Spirit en NV-A. De PVV wijzigde in het begin van de onderzoeksperiode haar naam in VLD en we zullen die partij dan ook met zijn nieuwe naam aanduiden.
- (6) Bij het bepalen van een regerings- of oppositiepositie werd rekening gehouden met de federale situatie. Toen de VU op 29 september 1991 de federale regering Martens VIII verliet, hebben we vanaf dan de VU bij de oppositie gerekend.
- (7) De personaliseringstendens bleek doordat er per artikel geleidelijk meer vermeldingen van politici te noteren waren: in een lineaire trendlijn gevat van grofweg 0,6 politici in 1991 tot 0,8 politici in 2000. Probleem met die trend is dat het midden van de jaren '90 gekenmerkt werd door een aantal politieke schandalen, waarvan Augusta-Dassault het belangrijkste was, en dat er toen wel bijzonder veel politici bij naam werden genoemd in de kranten (meer dan 1,3 per artikel begin 1996). Daardoor wordt de trend wat vertekend en wordt de stijging van de personalisering gerelativeerd.

-
- (8) Na de verkiezingen van 1987 waren er in België 7,13 'effectieve partijen' (berekening volgens Lijphart, 1994) en na de verkiezingen van 1999 waren dat er 9,05.
 - (9) De beginperiode van Dehaene I en Dehaene II werd gedefinieerd als het eerste jaar van de zittijd van de regering, de verkiezingsperiode was de laatste zes maanden, de eindperiode het jaar voor die laatste zes maanden en de middenperiode was de periode tussen de beginperiode en de eindperiode in. Het meerderheidsaandeel van media-aandacht (personen) lag voor die periodes onder Dehaene I in chronologische volgorde op 79,6%, 82,4%, 88,0% en 86,8%. Voor Dehaene II was dat: 85,0%, 81,5%, 85,8% en 88,0%.
 - (10) Bij het vergelijken van de gegevens voor Vlaanderen over de vier legislaturen heen moet er rekening mee gehouden worden dat het Vlaamse parlement tot 1995 (dus van Martens VIII tot Dehaene I) nog niet rechtstreeks verkozen was. We mogen aannemen dat het politiek gewicht, de macht en het prestige van dat parlement, van zijn regering en van zijn regeringsleider daardoor heel wat minder was. De vergelijkingen tussen de eerste periode (1991-1995) en de tweede periode (1995-2000) moeten voor het Vlaams bestuursniveau met een serieuze korrel zout genomen worden, want de institutionele omstandigheden zijn ingrijpend gewijzigd.
 - (11) "Wat we zelf doen, doen we beter" was bijvoorbeeld een bekend adagium van ex-minister -president van Vlaanderen Luc Van Den Brande.
 - (12) Luc Van Den Bossche stapte in 1999 over naar de federale regering.
 - (13) Toch moeten we erg opletten met die vergelijking omdat het onderzochte medium verschilt (kranten vs. TV) en omdat de onderzochte periodes verschillen (volledige legislatuur vs. kiesperiode).
 - (14) Op dit moment (februari 2002) telt de Vlaamse regering 10 ministers en de federale regering 17. Toch moet deze grotere concurrente enigszins genuanceerd worden. De helft van de federale regering is immers Franstalig, en uit onderzoek van Sinardet (2000) blijkt dat de politici van onder de taalgrens veel minder media-aandacht krijgen in Vlaanderen dan hun Nederlandstalige collega's.
 - (15) Een gemiddelde Vlaamse minister kon rekenen op 11,1% van de media-aandacht. Patrick Dewael sleepte 13,2% van de media-aandacht in de wacht, Bert Anciaux 17,3%, Steve Stevaert 17,1% en Marleen Vanderpoorten 11,6%. De ander ministers volgen op relatief korte afstand.
 - (16) In de regering Verhofstadt I krijgt elke minister gemiddeld 5,0% van de totale aandacht. Guy Verhofstadt sleepte 22,3% van al de media-aandacht voor zijn regering in de wacht. Op zeer ruime afstand volgt Marc Verwilghen (12,1%) en vlak daar achter Louis Michel (12,0%). Dan volgt Antoine Duquesne (9,0%), en komen Johan Vande Lanotte (6,3%) Isabelle Durant (5,9%) en Magda Aelvoet (5,8%).
 - (17) De cumulatie van mandaten was een probleem bij het samenstellen van deze media-aandachtsindex. Een persoon wordt gescoord bij zijn belangrijkste functie. Een partijvoorzitter die ook parlementlid is, wordt als partijvoorzitter beschouwd, en telt niet mee als parlementslid. De parlementsliden in de tabel zijn dus enkel zuivere parlementsliden. Hetzelfde principe geldt bijvoorbeeld

- ook voor een minister-burgemeester, deze telt mee als minister, en zolang hij minister is, niet meer als burgemeester van een grote stad. De fractieleiders zijn ook niet meegerekend bij de gewone parlementairen.
- (18) Op basis van de machtshiërarchie van 1990 van Dewachter & Das (1991). De waarden zijn schaalwaarden op 20.
 - (19) Of volgens onze indeling: partijvoorzitter van een meerderheidspartij: 1,42%; partijvoorzitter van een oppositiepartij: 0,47%.
 - (20) Bij het bekijken van de thematische codes die we in onze (korte) Martens VIII-periode aan de artikels hebben toegekend, ligt het aantal artikels dat over interne regeringsdisputen gaat uitzonderlijk hoog. In de korte periode Martens VIII in ons bestand is het ook in het algemeen zeer opvallend dat er totaal andere thema's op de voorgrond staan dan in de hele periode er na.
 - (21) De CVP daalde bij de verkiezingen van 1991 van 31,4% naar 26,9% van de Vlaamse Kamerstemmen, de SP van 24,2% naar 19,4%, de VU van 12,9% naar 9,3% en het Vlaams Blok steeg van 3,0% naar 10,3%.
 - (22) De aandacht voor de premier steeg naar 23,3 %, het aandeel van de regering naar 63,3% en de meerderheidspartijen kregen 89,0% van de mediakoek. En dat terwijl de drie laatste weken voor de verkiezingen gemiddeld een *negatief* effect hebben op de drie bonussen: halvering van de media-aandacht voor de federale premier, -24% voor de regering en 2 à 3% verlies voor de meerderheidspartijen.
 - (23) Zie ook de grote media-aandacht voor de zieltogende VU in 1999-2000 (Tabel 1).

BIBLIOGRAFIE

- Altheide, D.L. & R.P. Snow (1979), *Media Logic*. Beverly Hills: CA: Sage.
- Clarke, P. & S. Evans (1983), *Covering campaigns*. Stanford: CA: Stanford University Press.
- Cuyt, B. & K. De Swert (2000), *Media en politiek. Een kwantitatieve analyse van de binnenlandse politieke berichtgeving in drie Vlaamse kranten*, eindwerk PSW. Antwerpen: UIA.
- De Ridder, J., D. Oegema & J. Kleinnijenhuis (2001), *Politicians and the semantic gatekeepers, subtle but meaningful differences in media coverage of Dutch politicians*, paper gepresenteerd op het etmaal van de communicatiewetenschappen, februari 2001.
- De Swert, K. (2001), Tussen vergeetput en schandpaal: strategieën tegen extreem rechts in drie Vlaamse kranten, *PSW-papers*, 2001(1), 1-32.
- De Swert, K. (2002), *The cordon sanitaire around the extreme right in the Flemish media*, paper gepresenteerd op de ECPR Joint - sessions 2002 in de sessie "Anti-politics in the media".
- Dewachter, W. & E. Das (1991), *Politiek in België: geprofileerde machtsverhoudingen*. Leuven, Acco.

- Dewinter, F., M. Dillen & K. Van Overmeire (2001), *De ondervertegenwoordiging van het Vlaams Blok op televisie: analyse en voorstellen*, Persconferentie 8 februari 2001.
- De Winter, L., A. Timmermans & P. Dumont (2000), Belgium: On Government Agreements, Evangelists, Followers and Heretics, pp 300-355 in Wolfgang Müller en Kaare Ström (eds.), *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- De Winter, L. (2001), Parties into and within government in Kurt Richard Luther en Ferdinand Müller-Rommel (eds.), *Political Parties and democracy in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Domke D., D.P. Fan, M. Fibison, D.V. Shah, S.S. Smith & M.D. Watts (1997), News media, candidates and issues, and public opinion in the 1996 presidential campaign, *Journalism and Mass communication Quarterly*, 74, 718-737.
- Eilders, C. (1997), *The Impact of Editorial Content on the Political Agenda in Germany: Theoretical Assumptions and Open Questions Regarding a Neglected Subject in Mass Communications Research*. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (<http://www.wzwl-berlin.de/pre-sa/lieferaktionen/>)
- Fiers, L. (2001), *Pre-Sa-lijstparlementen van België*, Belgische parlementsleden in een multi-level omgeving (1979-1999), *Res Publica*, XLIII, 171-192.
- Janes, J. (2002), *Comparing Campaigns in 2002*, *AICGS At Issue Report*, <http://www.aicgs.org/at-issue/ai-campaigns.html>.
- Galtung, J. & M. Ruge (1965), The structure of Foreign news, *Journal of peace research*, 2, 64-91.
- Kaupat, M. (2002), *Schroiber und der Osten*, http://freenet.meome.de/app/fn/artcont_portal_news_article.jsp/83195.html.
- Kleinnijenhuis, J., D. Oegema, J.A. De Ridder & PC Ruigrok (1998), *Paarse polarisatie. De slag om de kiezer in de media*. Alphen aan den Rijn: Samson.
- Leenknecht P. (2001), Extreemrechts in de vierde macht, *Mediagids*, 9, 17-29.
- Lijphart, A. (1994), *Electoral systems and party systems: A study of twenty-seven democracies 1945-1990*. New York: Oxford University Press.
- Manin, Bernard (1997), *The Principles of representative government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maxwell E. McCombs & Donald Shaw (1972), The agenda-setting function of the mass media, *Public Opinion Quarterly*, 69(4), 813-824.
- McQuail D. (1992), *Media performance, Mass communication and the public interest*. London: Sage.
- McQuail, D. (1994), *Mass Communication Theory (third edition)*. London: Sage.
- Miller, W.L. (1991), *Media and voters: the Audience, Content and Influence of Press and Television at the 1987 General Election*. Oxford: Clarendon Press.
- Müller, W. (2000), Elections and the dynamics of the Austrian Party System since 1986, in F. Plasser, P.A. Ulram & F. Sommer (eds), *das Österreichische Wahlverhalten*. Vienna: Signum.
- Norris, P. (2002), *Tuned out voters? Media impact on campaigns*. Paper gepresenteerd op de Politeia-conferentie te Brussel (3 mei 2002).

-
- Rucht, D. & F. Neidhardt (1998), Methodological Issues in Collecting Protest Event Data: Units of Analysis, Sources and Sampling, Coding Problems in D. Rucht, R. Koopmans & F. Neidhardt (eds.), *Acts of Dissent: New Developments in the Study of Protest*. Berlin: WZB.
- Rüdig, W. (2001), *The electoral effects of Green Government Participation: a comparative analysis*. Paper gepresenteerd op de ECPR Joint Sessions 2001 in Grenoble (Workshop n° 18), April 6-11 2001.
- Schoenbach, K., J. De Ridder en Lauf (2001), Politicians on the news: getting attention in Dutch and German election campaigns, *European Journal of Political Research*, 39, 519-531.
- Schoenbach, K. & H.A. Semetko (1996). Wahlkommunikation. Journalisten und Wähler: Fuenf Thesen zum Bundestagswahlkampf 1990 - mit einem internationalen Vergleich und einem ersten Blick auf 1994, pp 153-164 in H. Oberreuter (eds.), *Parteiensystem am Wendepunkt? Wahlen in der Fernsehdemokratie*. München: Olzog.
- Schulz, W. (1996), Resonance Effects in Television News, *European Journal of Communication*, London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: SAGE, 11(1): 33-55.
- Schneider, M., Schoenbach, K. & Semetko H.A. (1999), Kanzlerkandidaten in den Fernsehenachrichten und in der Wählermeinung: Befunde zum Bundestagswahlkampf 1998 und fruerehen Wahlkaempfen, *Media Perspektiven*, 5: 262-269.
- Shoemaker, P.G. (1991), *Communication Concepts 3: gatekeeping*. Newbury Park, CA: Sage.
- Van Praag Ph. & K. Brants (2000), *Tussen beeld en inhoud. Politiek en de verkiezingen van 1998*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Van Gompel, R. & D. Biltreyst, 1997, Crisis en Bloei van de Vierde Macht. De naoorlogse Ontwikkeling van de Vlaamse Dagbladpers, *Communication: The European Journal Of Communication Research*, 22(3), 275-300.
- White, D.M., (1950), The 'gatekeeper': a Case study in the selection of News, *Journalism Quarterly*, 27, 383-390.

TECHNISCHE APPENDIX: METHODOLOGISCHE VERDUIDELIJKINGEN

We opteerden voor het coderen van alleen de voorpagina van de kranten. De voorpagina is het uithangbord of het visitekaartje van de krant. We mogen er van uitgaan dat ze min of meer representatief is voor de inhoud van de totale krant. Voordeel is dat de vermeldingen van politici en partijen waar we hier mee werken, dus geen kleine vermeldingen in een obscuur hoekje diep in de krant zijn, maar prominente aanwezigheden op de belangrijkste pagina van het dagblad. Het zou wel kunnen dat de eventuele regeringsdominantie daardoor ietwat extra wordt benadrukt en dat de oppositie op de gewone pagina's binnenin de krant wat meer aan bod komt.

Het spreekt voor zich dat er voor zulke lange onderzoeksperiode van 10 jaar sommige kranten ontbreken (niet beschikbaar in de bibliotheek). Spijtig genoeg zijn die ontbrekende data niet geheel lukraak over de gehele periode verspreid. Voor *De Standaard* situeren de *missings* zich vooral in december 1991 en juli-augustus 1994. Voor *De Morgen* in november-december 1998 en voor *Het Laatste Nieuws* situeert de onvolledigheid zich in oktober-november-december 1995.

Om het codeerwerk te beperken, wilden we slechts om de andere dag een krant coderen. We maakten een keuze met het oog op het oorspronkelijke doel van dit databestand met name, in opdracht van het DWTC, een interuniversitair onderzoek naar agendasetting in België. In dat onderzoek wordt de media-agenda gecombineerd met de politieke agenda en de publieksagenda. De partners van dat onderzoek zijn Stefaan Walgrave van de UA, Lieven de Winter, André Frogner, Frédéric Varone en Benoît Rihoux van de UCL, Patrick Stouthuysen van de VUB en Marc Swyngedouw van de KUL. In die politieke-agendasettingcontext opteerden we niet te werken met steekproeven van een 'representatieve week', aangezien er per week met andere agenda's (zoals parlements- en ministerraadagenda) wordt vergeleken. Waarom hebben we besloten om juist de dinsdag- en donderdagkranten te laten vallen? Zaterdagkranten blijken veel binnenlandse politiek te bevatten en moesten dus worden opgenomen (Cuyt & De Swert, 2000). Vanuit de doelstelling van het bestand, de agendasetting en de rol van de media daar in, was ook de maandagkrant noodzakelijk. Vaak worden in de zondagse discussieprogramma's op televisie thema's aangehaald, die dan al dan niet weerklank krijgen in de kranten van de dag later en zo potentieel op de politieke agenda belanden. Een andere reden om de maandagkranten zeker op te nemen is dat ze twee dagen nieuws bevatten (Rucht & Neidhardt, 1998: 79). Vanuit de idee van het beurtelings coderen, bleven twee mogelijkheden over: woensdag en vrijdag coderen of dinsdag en donderdag. Uit voorafgaande tests bleek dan dat de woensdag- en vrijdagkrant samen meer politiek nieuws bevatten dan de dinsdag- en donderdagkrant. Daarom werden die laatste twee dagen weggelaten. Het is dus niet onmogelijk dat er een lichte vertekening is omwille van deze keuze. Zo zal er waarschijnlijk een lichte onderrepresentatie zijn van Vlaamse ministers, omdat de Vlaamse ministerraad gedurende lange tijd op woensdag vergaderde en bijgevolg de daarop (eventueel) volgende media-aandacht op donderdag niet gecodeerd is. Alleen expliciete naamsvermeldingen van politici werden geteld, maar dan wel ruim geïnterpreteerd: ook voornamen en afkortingen (vb. VDB) werden meegerekend. Verwijzingen zonder naam (vb. hij, zij, de premier...) werden niet meegerekend.

Hetzelfde geldt voor de partijnamen: alleen de echte naam werd gecodeerd, niet de verwijzingen naar die partijen, zelfs niet in de vorm van 'de socialisten' of 'de liberalen'. Dat laatste zou problematisch kunnen zijn want het zou kunnen dat bijvoorbeeld 'de groenen' veel meer wordt gebruikt om naar Agalev (en Ecolo) te verwijzen dan 'de christen-democraten'. De reden voor het niet opnemen van die gekleurde verwijzingen was technisch van aard. Voor de codeurs was het ondoenbaar om ook die verwijzingen systematisch terug te vinden in de artikels (omdat ze niet in hoofdletters staan). We hebben het getest en het bleek dat de codeurs de kleurwoorden inderdaad veel meer over het hoofd zagen. Van elk artikel werd ook de grootte gecodeerd en nog een andere indicator van aandacht, met name de foto's. Ook werd aan elk artikel een inhoudelijke code toegekend met het thema van het artikel. Dat gebeurde op basis van de internationaal veel gebruikte thesaurus EUROVOC, die wij voor dit onderzoek herleid hebben naar een 170-tal codes.

APPENDIX II: SAMENSTELLINGEN REGERINGEN

Bron: Kluwer Politiek zakboekje Editie 2000

CVP: Christen-democratische Volkspartij (nu CD&V)

SP: Socialistische Partij (nu SP.A)

VLD: Vlaamse Liberalen en Democraten (voortgekomen uit de vroegere PVV)

VU&ID: Volksunie en ID21 (nu versplinterd in grosso modo NVA en Spirit)

Agalev: Anders gaan Leven, werken en vrijen (Vlaamse Groenen)

Vlaams Blok

PSC: Parti Sociale Chrétien (nu CDH - Centre Démocrate Humaniste)

PS: Parti socialiste

PRL: Parti réformateur libérale (Nu MR - Mouvement Réformateur)

FDF: Front démocratique des Francophones (Nu deel van de MR)

MCC: Mouvement des Citoyens pur le Changement. (Nu deel van de MR)

Ecolo: Écologistes confédérés pour l'Organisation de Luttes originales (Franstalige Groenen)

Federale regering

Martens VIII (aantreden: 09.05.1988)

CVP-SP-VU-PSC-PS (tot 29.09.1991) vanaf dan: CVP-SP-PSC-PS

Dehaene I (aantreden: 07.03.1992)

CVP-SP-PSC-PS

Dehaene II (aantreden: 23.06.2003)

CVP-SP-PSC-PS

Verhofstadt I (aantreden: 12.07.1999)

VLD-SP-Agalev-PS-PRL/FDF/MCC-Ecolo

Vlaamse regering

Geens (aantreden: 18.10.1988)

5 CVP-3 SP-2 PVV-1 VU

Van Den Brande I (aantreden: 21.01.1992)

4 CVP- 3 SP (tot 30.01.1992) vanaf dan 4 CVP- 3 SP- 1 VU

Van Den Brande II (aantreden: 20.06.1995)

5 CVP- 4 SP

Dewael I (aantreden: 13.07.1999)

3 VLD- 2 SP- 2 Agalev- 2 VU&ID

Waalse Gewestregering

Anselme (aantreden: 18.01.1989)

4 PS - 3 PSC

Spitaels (aantreden: 08.01.1992)

4 PS - 3 PSC

Collignon (aantreden: 25.01.1994)

4 PS - 3 PSC

Collignon (aantreden: 20.06.1995)

4 PS - 3 PSC

Di Rupo (aantreden 12.07.1999)

4 PS - 3 PRL - 2 Ecolo

Van Cauwenberghe (aantreden 04.2000)

4 PS - 3 PRL - 2 Ecolo

Franse Gemeenschapsregering

Féaux (aantreden: 17.01.1989)

3 PS - 1 PSC

Anselme (aantreden: 07.01.1992)

3 PS - 1 PSC

Onkelinx (aantreden: 04.05.1993)

3 PS - 1 PSC

Onkelinx (aantreden: 21.06.1995)

3 PS - 1 PSC

Hasquin (aantreden: 13.07.1999)

3 PRL - 3 PS - 2 Ecolo